

Botilsäters socken

Innehåll:

- 1 Inledning
- 2 Bevarade kyrkböcker
- 2 Litteratur
- 2 Adresser och länkar
- 3 Historik
- 8 Orter
- 9 Ortnamnen

SCB-kod: 178504
GEOKOD: 1710040

Botilsäter är en av Värmlands tidigast organiserade socknar och omnämns första gången 1423 "*bydhilsäter*". Botilsäter har sedan medeltiden tillhört Millesviks pastorat. Sedan 2002 ingår församlingen i Säffle pastorat. Tillsammans med Eskilsäter, Millesvik och Ölserud tillhör Botilsäter sedan 2010 den nybildade Södra Värmlandsnäs församling.

Namnet Botilsäter är troligen av ordet *Bödel*. Senare "omkristnat" till *Botilsäter* med förleden *Bodil*, *Bothild*, enligt en sägen en burgen kvinna, som skulle låtit bygga kyrkan som *bot* för försinkat gudstjänstbesök.

Botilsäter är en av Näs Härads tio socknar och har en total yta av ca 77,42 km².

Botilsäters kyrka. Foto: Gunnar Jonsson

Bevarade kyrkböcker i Botilsäter

- Husförhörslängder: 1764-
 - Flyttningsslängder: 1823-
 - Födelseböcker: 1721-
 - Vigselböcker: 1721-
 - Dödböcker: 1721-
-

Litteratur om Botilsäter

- Torp i Botilsäter Britta Johansson m fl
 - Värmlandsnäs från forntid till nutid, del I Iwan Schyman
-

Adresser och länkar rörande Botilsäter

- [Näs härad](#)
 - Föreningens sockenombud som kan svara på frågor om Botilsäter
-

Historik om Botilsäter

Texten är hämtad från bokverket "Sveriges bebyggelse" 1963 av Sigurd Erixon, med välvilligt tillstånd av hans efterlevande.

Botilsäter socken av redaktör Iwan Schyman

Botilsäters socken är belägen på Värmlandsnäs och gränsar både i väst och öst till Väneren. I norr gränsar den till Säffle stad, Huggenäs och Södra Ny, i söder till Ölserud. Terrängen är ganska flack och åsar av någon betydande höjd förekommer inte. Arealen uppgår till 2.157 hektar åker, 48 hektar tomt- och trädgårdsmark, 23 hektar kultiverad betesmark, 48 hektar naturlig äng, 3.988 hektar skogsmark och 1.332 övrig mark. Sammanlagda arealen sålunda 7.626 hektar. Åkerjorden är fördelad på huvudsakligen tre områden: Ett västligt utefter Forsviksån, ett mittparti utefter Siggerudsbäcken och ett östligt på bägge sidor om bäckstråket Kvaldersrud-Finserud. Dessa åkerområden avbrytes här och där av dungar med löv- och barrträd, vilket särskilt under sommaren ger en ofta vacker landskapsbild.

Socken har flera lämningar från forntiden. Från stenåldern finns hällkistor vid Smedstad, två i Råglanda, och i Siggerud, på en grusås nordost om gården, berättas om en helt spolierad hällkista. Av lösa fynd har förtecknats en lihultsyxa från Finserud, en från ett vägdikey mellan Råglanda och Anneberg och en som inte fått angiven fyndplats. Tunnackiga flintyxor har hittats i Finserud, i Rud och utan angiven fyndplats i socknen, tjockackiga i Dalen och Siggerud samt skafthålsyxor i Byn, Erserud, Finserud, Järnerud, tre st. i Råglanda, en i Norra Torp och en i Siggerud. Flintyxa med spetsoval genomskärning, tunnbladig flintyxa, flintskära och 5 skafthålsyxor står antecknade som hittade i socknen utan närmare angiven fyndplats.

Bronsåldern, som räknas ha tagit sin början omkring 1500 år f. Kr. har i Botilsäter lämnat efter sig 14 gravrösen, varav ett 10-tal är belägna i skogsmarkerna mot sjön i socknens västra del. I ett av dessa rösen, beläget på Svartnäs väster om Anneberg, gjordes 1931 ett fynd, bestående av en pincett av brons, som daterats till tiden

omkring 1300 f. Kr. En berghäll med ett 20-tal skålgropar, "älvkvarnar", finns också omkring 300 m. söder om kyrkan i södra vinkeln mellan landsvägen och vägen till Rud.

Litet närmare kyrkan, väster om Byns gård, ligger ett gravfält från järnåldern, ett gravfält med ganska höga kullar ligger också på Herrestads mark, öster om landsvägen i den s.k. Herrestadsbacken. Ett gravfält, måhända från en tidigare period av järnåldern, är beläget i Torserud. Där har hittats brända urnor med benrester och bålörja. En domarring uppges ligga i en skogsdunge på Byns marker mot Larserud.

Sockennamnet Botilsäter berättar sängen har uppkommit därigenom, att en fru Bodil på Skarke (Herrestad) skulle ha byggt kyrkan. Kyrkan ligger i Kalvhagen och detta namn förklaras av sängen så, att när man skulle bygga kyrka, spände man ett par kalvar för en kälke, och där dessa stannade, skulle kyrkan byggas. De stannade på den plats där kyrkan nu är. Man måste vidtaga sådana åtgärder, ty när man förut försökte bygga kyrkan på Käringåsen, ett par hundra meter norr om den nuvarande platsen, rev trollen om natten ner det man byggt upp om dagen.

Folkmängden uppgick vid årsskiftet 1961 - 62 till 527 personer. År 1885 hade socknen 1.321 invånare.

Arealen åkerjord har under samma tid minskat med omkring 400 hektar, som utlagts till skogsmark. Det är huvudsakligen torpställen på herrgårdarna och utmarker till bondgårdarna, som man slutat bruka. Jordbruket har under de senaste åren mekaniserats och antalet traktorer var vid mitten av 1950-talet ca 60. Man hade vid samma tid ett 10-tal skördetröskor. Antalet nötkreatur har sjunkit betydligt, ty flera större gårdar driver kreaturslöst jordbruk.

Jordbruksbefolkningen har minskat och åkerarealen likaså, men skörden har på grund av bättre jordbearbetning och större användning av handelsgödsel blivit större. Som rekordskörd betraktades under 1950-talet 24:e kornet av råg, 22:a kornet av vete och 18:e kornet av havre. Men här gäller det rekordskörd. Hushållningssällskapets siffror avser normal skörd och räknar med 10:e kornet för råg och 8:e för havre. Korn är ett sädeslag, som man under de senaste åren mera allmänt börjat odla.

Vid början av detta sekel var det mycket tal om Värmlandsnäs såsom en efterbliven bygd. Man försökte finna orsaken härtill, och någon menade, att det var en följd av bristen på arbetskraft. "Arbetarna far till städerna eller uppslukas av industrin." Man gör inget för gödselstacken, menade någon, utan söker genom diken och fåror avleda gödselvattnet. Byggnaderna är i allmänhet dåliga och sällan rödfärgade. En östgöte skulle skämmas för sådana byggnader, hette det. "Det går utför med lantbruket."

Men det fanns också optimistiska röster, som ansåg att jordbruket här inte var sämre än på andra jämförbara orter. Och i Botilsäter hade man vid seklets början ett bra mejeri och den enda mejeriskolan i Värmland. I Torserud drevs ett andelsmejeri under tiden 1910-38. Hästaveln stod högt. Det var skickliga jordbrukare på många gårdar. Premieringsnämnden uttalade sin stora belåtenhet med korna.

Folkminskningen ingav myndigheterna bekymmer på 1930-talet, då arbetslösheten var stor. På den tiden menade man, att uppdelning av storgårdar i mindre brukningsdelar skulle ge sysselsättning och levebröd åt många. På våren 1935 köpte staten Forsvik i Botilsäter och styckade gården i 6 småbruk, vilka bebyggdes och utarrenderades. Arrendatorerna köpte sedan egendomarna och har där en god utkomst. Men annars är tendensen nu att slå samman mindre gårdar till större, vilket genom lantbruksnämnden skett i bl.a. Finnerstad och Torserud.

Vid ett föredrag i Botilsäter 1934 betecknade hushållningssällskapets sekreterare Näset

som "Värmlands köttbod", emedan man här hade det största köttöverskottet. Man hade ett svin på 4,6 hektar, medan man i Grums och Gillberga härader hade ett på 7 hektar. Skogsskötseln inom socknen betyder mycket som stöd för jordbruket. Växtligheten är bäst i områdena som gränsar till Vänern i öster och till Säffle i nordväst.

Någon industri finns inte. Här byggdes dock vid början av 1760-talet ett glasbruk, som gavs namnet Anneberg. Det var lagmannen och hovsekreteraren Lars Gustaf Bratt på Forsvik, som fick privilegium på anläggningen. Hans sonsons sonson var Ivan Bratt, som uppfann Brattsystemet och spritmotboken. Driften började 1764, men redan 1773 fick kungl. hovjunkaren Carl Ulrik Olivecrona och Bratt resolution på flyttning till Mässvik, som då innehades av den förstnämnde. Det förefaller som om bränslebrist skulle vara orsak till flyttningen. De 15-20 personer, som var anställda vid bruket, flyttade med. De var huvudsakligen inflyttade glasblåsare, varom namn som Kunikell, Kommunshell, Gjörtz och Heintz vittnar. På glasbrukets plats byggdes långt senare ett tegelbruk, som även sedan länge är nedlagt.

Vid Garboden i Erserud var vid senaste sekelskiftet tre väderkvarnar och en vädersåg i gång. Sågen finns nu i Mariebergsskogen i Karlstad, dit också en väderkvarn från Torserud flyttats. En väderkvarn från Garboden finns vid Arvika hembygdsgård. Väderkvarnen vid Herrestad står ännu vinglös kvar.

En hantverksmässig tillverkning av stifttröskverk för handkraft eller liggande körvandring börjades omkring år 1900 av Lars Daniel Larsson i Backa. Han höll på med denna tillverkning i många år. Botilsäters bilverkstad i Kalvhagen startades 1951. Den utgör fortsättningen på en smidesverkstad. Skräddare och skomakare har funnits, men nu finns ingen.

Byn Råglanda var förr i tiden en betydande plats. Där hölls ting från år 1766 till 1902 och där var gästgivargård och skjutsstation.

På sockenstämma i Botilsäter meddelades att lantbrukaren L. Gyberg i Puckerud hos Millesviks hushållsnämnd begärt, att man skulle utverka vederbörligt tillstånd för en marknad i Råglanda. Alla socknar i häradet instämde häri och marknaden inrättades först 1854, då den hölls i slutet av september. Men den 11 febr. 1870 hölls sammanträde med Näs härads hushållningssällskap i Råglanda, varvid man behandlade en skrivelse från länsstyrelsen med förslag om att anordna andra marknader i häradet i stället för Råglanda. Resultatet blev emellertid, att marknaden i Råglanda bibehölls men flyttades till mars månad, varjämte det skulle hållas två marknader i Säffle. Marknaden i Råglanda förlorade i betydelse allteftersom Säffle tilltog som handelsplats och hölls sista gången 1877.

Den första butiken i socknen öppnades på 1840-talet på Anneberg, som då ägdes av Daniel Kjellin. Denne hade handel i Åmål och det blev hans son, Anders Kjellin, som drev handeln på Anneberg. Det blev sedermera handel även i Kalvhagen. År 1915 öppnade Johannes Dalin affär i östra delen av socknen, i Torserud, och under en tid kring sekelskiftet var det handel även i Erserud. Affärerna i Kalvhagen och Torserud är kvar ännu.

Råglanda var gästgivargård ända fram till 1913. Skjutsstationen där bibehölls dock ännu några år. Trafiken var inte så stor, ty under hela år 1912 utgick endast 48 skjutsar. Det var Säffle, som tog överhanden, ty där fanns då flera åkare.

Säffle är socknens handelscentrum. De tidningar, som har största spridningen, är Säffle-Tidningen och Nya Värmlands-Tidningen.

Redan förut har berättats, att kyrkan enligt en sägen fått sitt namn efter en fru Botila. Hon skulle ha bott på Skarke (Herrestad) och byggde kyrkan av den anledningen, att hon en gång på grund av ett svårt oväder blev förhindrad att besöka klosterkyrkan på Lurö i Väneren. En Mariabild av sten, inmurad över västra dörren, har folk länge trott vara den fruns bild, som först grundade

kyrkan, berättar Fernow i sin Värmlandsbeskrivning. Sägner om Bodil eller Botila är ännu levande i socknen. Det ligger ju inget orimligt i, att en from kvinna under tidig medeltid byggde en kyrka, om hon hade tillgångar därtill. Och om sägner har någon sanningshalt, vem var denna Bodill eller Botila?

Den danske författaren Johannes Jörgensen har i sin bok Den heliga Birgitta av Vadstena inom parentes givit plats åt en fundering, om Birgitta vid sitt besök i den heliga jungfruns kyrka i Jerusalem kände till, att Bodil, Erik Ejegods drottning, var begravnen där, och omnämner, att i Värmland finns en ort med namnet Bodilsäter och att över dess västra port finns en relief, som föreställer en drottning.

Man kan fråga sig, när Bodil skulle ha byggt kyrkan, om det nu är någon sanningshalt i sägner. En äldre broder till Erik var Knut, som senare blev kallad Knut den helige. Denne fick med livet plikta för sin lidelsefulla maktutövning, då han dödades framför högaltaret i Odense kyrka år 1086. Flera av hans följeslagare delade hans öde, men den kämpastore Erik lyckades slå sig igenom med sin familj och fly till Sverige. Erik var sonson till Ulf Jarl i Västergötland, en broder till den namnkunniga Sigrd Storråda, Erik Segersalls drottning. Hon var omätligt rik och ägde flera egendomar i Västergötland, vilka gick under benämningen Sigrdslevet. Det danska kungahuset hade del i denna kvarlåtenskap. När Erik flydde till Sverige med sin familj, är det ju naturligt, att han bosatte sig på någon egendom, som tillhörde släkten eller kanske rent av honom själv. Västergötland synes vid denna tid ha omfattat ett större område än nu. Folket på Dal kallades under tidig medeltid "västgötarna på västra sidan Väneren". Om sägner om Bodil som kyrkobyggare skulle ha sin grund i verkligheten, borde bygget ha skett efter år 1086, då Erik kom till Sverige, men före 1095, då han hemkallades och utropades till kung. Sakkunniga anser att det äldsta partiet i kyrkan är byggt under 1100-talet.

Den relief, som Fernow angav hade suttit över västra kyrkporten, förvaras nu i Statens

historiska museum i Stockholm. Drottningbilden på densamma skulle kunna föreställa Bodil, har man menat. Så är det emellertid inte, utan reliefen har sin äldsta förebild eller parallell i Sofiamoskén i Istanbul (Konstantinopel), en stor mosaik från 800-talet i moskéns tak. Den föreställer kejsaren inför Kristi tron. Det är sålunda Kristus och inte Maria, som sitter på tronen. Kejsaren böjer knä till vänster, medan till höger är en otydlig människobild, som möjligen kan föreställa någon ond makt.

Det är känt att kung Erik Ejegod och drottning Bodil vid sin pilgrimsfärd till Jerusalem besökte kyrkor i Konstantinopel för att där förrätta sin andakt. Erik dog på Cypern 1103. Bodil fortsatte fram till Jerusalem men dog där på Oljeberget och blev begravd i den heliga jungfruns kyrka i Josafats dal.

Dokumentära uppgifter om Botilsäters kyrka får man först strax efter sekelskiftet 1700. I ett protokoll 1705 omtalas, att kyrkan då ännu var orappad. Denna uppgift torde gälla den kort förut byggda korsarmen. År 1708 heter det, att kalk, som blivit över vid kyrkoreparationen, skall gå till glasmästaren, som gjort några nya kyrkfönster. Vid samma tid talas om kyrkans himbling, vilket är detsamma som inläggning av innertak. 1708 försågs kyrkan med bänkar. Kyrkan var utan torn, men ett protokoll från 1715 omtalar, att torn skulle byggas. Redan 1724 beslöts att riva tornet, som då var mycket bristfälligt.

Altaruppsatsen förfärdigades av Isac Schullström 1729 och 1737. År 1751 omtalas en utgift till tornläktarens förfärdigande, vilket synes vittna om, att torn fortfarande fanns. År 1782 omtalas, att klockstapeln behövde stötts, och 1792 kasserades den gamla klockstapeln.

Kyrkan har målningar i taket över koret och i medaljonger runt överdelen av väggarna. Målningen i kortaket skildrar scener ur yttersta domen, medan medaljongerna återger bilder ur Jesu liv och verksamhet. Det var den mycket verksamme kyrkomålaren Hans Georg Schuffner som utförde målningarna 1769. Bland inventarierna märks en medeltida dopfont

med bilder - Petrus med löse- och bindenyckeln. Lilla kyrkklockan härstammar, enligt Mats Åmark, från 1200-talet.

År 1854 beslöts bygga sakristia vid kyrkans östra gavel och 1867 nytt vapenhus.

År 1714 omtalas, att kyrkogården var omgiven av timrad kyrkbalk, som då skulle byggas på med en stock. Det var också porthuv. År 1818 beslöts omgärda kyrkan med stenmur. På kyrkogården ligger "Lasse Sabels gravsten". Den lades 1661 över löjtnanten Lars Larssons i Averstad grav inne i kyrkan men har senare flyttats ut.

Den frikyrkliga verksamheten i socknen började på 1850-talet och understöddes då av pastoratsadjunkten Fredrik Thorelius, senare kyrkoherde i Grava. Missionsvännerna organiserade sig i Värmlands ansgärförening men bildade missionsförening för bygden först 1879. Denna upphörde emellertid 1896 och man bildade sockenföreningar. Missionshuset i Torserud byggdes 1884 -85 och i Järnerud 1924. I Torserud bedrivs fortfarande en ganska livlig verksamhet, medan det i Järnerud mera sällan är någon predikan. Föreningarna sorterar under Svenska missionsförbundet.

Den 16 maj 1824 hade sockenmännen överläggning i skolfrågan. Man ansåg därvid, att klockaren borde åtnjuta betalning för undervisningen och att skolhus behövdes. Detta skolhus var under byggnad 1830 i Olserud och skulle inrymma skolrum samt kök och kammare för klockaren, som skötte undervisningen. År 1841 beslöts att sockenskolan skulle hållas två månader och att läraren A. Brodin skulle ersättas för sitt arbete med 20 skilling banko för varje barn, men då skulle minst 25 barn bevista skolan. Det blev snart förändringar och nytt reglemente. År 1845 ville inbyggarna i östra delen av socknen ha skolhus i Torserud. Det fick de, men de fick kosta bygget själva och därtill delta i kostnaderna för skolan i Olserud. År 1848 begärde Annebergs och Råglandas åbor att få skolan en månad varje år stationerad i något av dessa hemman. År 1863 beslöts inrätta tre småskolor i socknen. År 1869 fattades beslut om att flytta

skolhuset i Olserud till Bäckerud, och 1873 inköptes en byggnad i Millesvik, som flyttades till Kalvhagen och blev skolhus där. År 1899 beslöts bygga nytt skolhus i Torserud och 1913 i Kalvhagen. På grund av ändrade skolformer blev det snart också aktuellt med nybygge i Bäckerud. Man begärde emellertid uppskov därmed och först 1927 var det färdigt för invigning. Men när allt var färdigbyggt, sjönk barnantalet, så att skolhuset i Bäckerud nedlades 1947. År 1961 nedlades skolan i Torserud. Men då hade nytt skolhus byggts på Kalvhagens mark mot Herrestad, som nu är det enda i socknen och har fyra lärare.

Socialvården var under första hälften av 1800-talet inskränkt till en viss utdelning av säd ur fattigmagasinet, men i senare hälften började också kontantunderstöd att utgå. De som inte kunde klara sig själva utackorderades till dem som tog lägsta

ersättningen. 1927 bildade Botilsäter tillsammans med Ölserud, Millesvik och Eskilsäter ett fattigvårdsförbund, som byggde ålderdomshem vid Averstad i Ölserud.

Botilsäter ingår sedan 1 jan. 1952 i Värmlandsnäs kommun.

Föreningslivet är tämligen rikt utvecklat. Svenska landsbygdens ungdomsförbunds avdelning har av socknen övertagit Bäckeruds skola, som användes av särskilt jordbrukets föreningar. I östra delen av socknen är den frikyrkliga verksamheten mest framträdande och där är även centrum för nykterhetsrörelsen - Botilsäters blåbandsförening. Med ständigt minskad folkmängd avtar emellertid föreningslivet, och bilismen gör, att inbyggarna inte är så bundna vid hemorten.

Orter i Botilsäter

- Binamn

* Försvunnet

Stavning enligt jordeboken

Namn	Binamn	Mantal	Jordnatur	RT90 x	RT90 y
Anneberg		Herrgård		6552280	1339440
Anneberg-	Finntorp	1/4	fr	6552320	1339960
Backa		1/2	fr	6551100	1347950
Bammerud		1/3	sk	6554120	1342720
Botilsäter		Socken		6550300	1343700
Botilsättersbyn-	Byn	1	fr	6550080	1343890
Byn	Botilsättersbyn-	1	fr	6550080	1343890
Dalen	Mossdalen-	1/4	sk	6555500	1343180
Erserud nr 1		5/6	sk	6551330	1344880
Erserud nr 2		1/6	sk	6551250	1345030
Finnestad		1	sk	6554120	1346600
Finntorp	Anneberg-	1/4	fr	6552320	1339960
Finserud		1	sk	6551600	1348180
Forsvik		1	sä	6548710	1344300
Herrestad La		1	fr	6551380	1340900
Herrestad St	Skarked-	1	fr	6551730	1342540
Hösserud		1/2	fr	6550430	1341640
Järnerud		1	sk	6553000	1343000
Kalvhagen		1	fr	6550320	1343600
Kvaldersrud		1/2	sk	6554800	1348800
Kvarnholmen		Jordlägenhet	kr	6549290	1336330
Larserud		1	fr	6550500	1345200
Mossdalen-	Dalen	1/4	sk	6555500	1343180
Olserud		3/4	sk	6551380	1344020
Pukerud		1/2	fr	6550440	1342550
Rud		1	sk	6548850	1343240
Rullan-	Råglanda	648/960	fr	6554500	1340430
Rullan-	Råglanda	312/960	sk	6554500	1340430
Råglanda	Rullan-	648/960	fr	6554500	1340430
Råglanda	Rullan-	312/960	sk	6554500	1340430
Råglanda La*		Torp	ky		
Siggerud		1	sk	6552470	1345300
Skarked-	Herrestad St	1	fr	6551730	1342540
Skåran*	Skåttan*	Torp	sk	6543590	1345150
Skåttan*	Skåran*	Torp	sk	6543590	1345150
Smedstad		1/2	fr	6549440	1346900
Takene-	Uddstorp	1/2	fr	6552840	1338960
Torp N		1/2	fr	6552280	1343400
Torp S		1	sk	6551860	1343550
Torserud		1	sk	6553240	1348640
Uddstorp	Takene-	1/2	fr	6552840	1338960
Övergården		1	sk	6551800	1345400

Ortnamnen i Botilsäter

Källa: Sveriges ortnamn - Ortnamnen i Värmlands län

1 Backa

1/2 fr. - Bake 1569, Backa 1572 **1877** jb. - Backa 1556 tl. ~ Första g. jb 1569, frälsetorp, senare hmn (1/2 mtl). Namnet är gammal böjd form av *backe*. Ligger i backig terräng.

1 Bammerud

1/3 sk. - Bommerud 1586, Bommerudh 1610, Bamerudh 1590, Bamnerudh 1621, Bammerudh 1633 1686, Bammerud 1715 **1877** jb. - Bamarodh 1590 tl, Bammerödth 1647 lh, Bamrud 1744 lh. ~ Första g. jb 1585, kyrkotorp, snar skattetorp, därefter hmn (1/3 mtl). F. led. är säkerligen (liksom väl det hittills oförklarade no. *Bamrud*, Rygh, NG II s. 425) urspr. fsv. gen. av *bambare* 'trumslagare'. S. led. är *rud* 'röjning'.

Botilsäter

Bollsätsocken.

Socken är annex till Millesvik. F. led. är antagligen urspr. gen. av ordet *bödel*, som i förskönande syfte ombildats till *Bodil-* (varav dialektsuttalets *Boll-*) och *Botil-* (genom anslutning till kvinnon. *Botild*). S. led. är *säter* 'fäbod'.

Namnformer före 1540: bydhilsäter 1423 dipl, bötelsäter s. 1444 dipl, bödilsäther 1450 dipl, bödelsätthra s. 1400t. C 4 f. 42, bölsäthir 1400t. dipl, Bolsättra 1436 glex I s. 298, Bolsetther soken 1503 N. o. H. II s. 74.

Jordeboksformer fr. o. m. 1540: Botilsätter S. 1540 1686, Bottil(s)sätt(h)er S. 1543 1550, Bottelssetter S. 1546 1551, Botelseter S. 1581, Botilsäter S. 1590 1825, Botilsäters S. **1877**.

Övriga namnformer: Botasäther(s) kyrkies) 1540 Skjb s. 173, Botillasetter s. 1546 tl, bohlsetter 1602 värml. db, Bolstad socken 1636 db.

1 Byn

Botilsätersbyn 1 fr. - Byn 1540 1715, Bynn 1542 1633, Binn 1546 1551, Bjenn 1548, Bynn 1621, Bÿ 1585, Bynna 1600, Byn 1825 **1877** jb. - Botelsäterby(y) 1634 db 1647 lh, Botilsätters Bÿ 1697 lh, BotilsäterBÿyn 1646 db, Botilsätters byn 1740 lh, Botilsätter Byn 1780t. lh. ~ Ä. jbr frälsehm 1 mtl 1540 prebende. Ligger i närheten av sockenkyrkan. - En hemmansdel heter **Funäs** (Fölnäs ek GS). Härledningen av f. led. är oklar (jfr jämtl. ortn. *Funäs*, *Funäsdalen*).

1 Dalen

1/4 sk. - Dalen 1624 **1877** jb. - Daln 1780t. 1800t. lh, Dalen el. Mossdalen bek, Mås(s)dahlen 1673 db 1744 lh, -daln 1790t. lh, Måsdalen 1780t. lh, Mossdalen 1840t. lh, -daln 1850t. lh. ~ Första g. jb 1624, skattenyb., snart hmn (1/8, 1/4 mtl). Har förr även kallats *Mossdalen*. Gården ligger nedanför en höjd, nära en stor mosse.

Erserud

Erse. - Erixret, Erikxret 1503 N. o. H. II s. 73, 74. - Eris^vdh 1540, Eriicxrudh 1542 1543, Erichzrudt(t) 1546 1551, Eri(i)chzrud 1568 1725, Erserud 1825 **1877** jb. - Erixrwd 1546 tl, Erserudh 1685 lh, Erserud el. Ericsrud 1790t. lh, Ehrrud 1744 lh, Eresiöo, Eersiöo 1631 db, Erzkiö 1647 lh, Erssiöo 1647 lh, Ersiö b. 1700t. lh. ~ Jb 1740 upptas en gård, vartill i sen tid genom utbrytning en annan tillkommit. F. led. är urspr. gen. av namnet *Erik*; s. led. är *rud* 'röjning'.

1, 5/6 sk. ~ Ä. jbr skattehm 1 mtl. Jfr nr 2. - En hemmansdel heter *Hagsiken*. F. led. däri är antingen *hage* eller värml.dial. *hag* n. 'betesmark med småskog' och s. led. best. form av sv. och no. dial. *sik* f. 'sidlänt ställe, dald där vatten framrinner'. Lågt belägen vid en bäck.

2, 1/6 sk. ~ Införes jb 1877, utbrutet ur nr 1. Prästboställe enl. K. Maj:ts res. 23/5 1919.

1 Finnestad

1 sk. - Ffinnesta 1540, Finnest(h)a 1542 1543, Fenni- 1546, Finista 1548, Finni- 1550, Fenista 1551 1568, Finnestad o. d. 1572 **1877** jb. - Finnestada 1546 tl, Ffinnestada 1556 tl, Fijnnasradh 1590 tl, Fijmesta 1600 tl, finstadh 1621 värml. db, Finnsta 1744 lh. ~ Ä. jbr skattetorp (1546-48 i Eskilsäters sn, 1550-51 i Kila sn, 1568 upptaget med Siggerud), sedermera hmn (1/2, 1 mtl). F. led. är kanske gen. av det fsv. mansn. *Finne*. S. led. är urspr. pl. av *stad* 'bostad'.

1 Finntorp

1/4 fr. Binamn: **Anneberg**. - Takene el. Fintorp 1624, Fintorph 1660, Fintorn 1680 1686, Fintorp el. Fintorn 1715 1725, Fintorp 1825 1877, Finntorp **1917** jb. - Finnatorpit 1564 tl, Finnetårp 1647 lh, Anneberg 1808 Hln bek ek. ~ Första g. jb 1624, frälsehm 1/4 mtl, äldst med namnet *Takene* el. *F*. Namnet *Takene* är urspr. best. form sg. dat. av fsv. *taka* 'intaga'. F. led. i *Finntorp* är väl urspr. ordet *finn(e)* 'finne'. Gården bildar tillsammans med *Uddstorp* (se denna) egendomen *Anneberg*, vars manbyggnad är belägen vid F. och vars namn därför i dagligt tal användas i st. f. F. F. led. i namnet *Anneberg* är lat. gen. av *Anna*; vem som givit anledning till namnet är icke känt.

1 Finserud

1 sk. - Fynsret, Finsret 1503 N. o. H. II s. 74, 94. - Ffins^vdh 1540, Finssrudh 1542 1633, Finnissrudtt 1546, Finesrudh 1686, Find(h)zrud(h) 1568 1572, Finseru(u)dh 1610 1680, Finserud 1725 **1877** jb. - Ffinsröd 1556 tl. ~ Ä. jbr. skattehm 1 mtl. F. led. är troligen gen. av mansn. *Finn*. S. led. är *rud* 'röjning'. - Jb 1633-1866 upptogs även en skatteutjord (Finserud nr 2), vilken enligt beslut av kammarkoll. 18/1 1912 uteslutits ur jb. 1633 upptog jb med Finserud ett torp *Skåran* (se detta).

1 Forsvik

1 fr (säteri). - Fors 1429 dipl 1467 hskh XXXVI bih. s. 20, ffors 1444 dipl. - Fforss 1540, Fors o. d. 1542-1686, Forss el. Fors(s)wijk 1715 1725, Forsvik 1825, Forsvik **1877** jb. - forss 1619 db, Forsvijk 1663 db, Forszwijk 1685 lh. ~ Ä. jbr frälsehm 1 mtl. Namnet var äldst endast *Fors*, vilken benämning väl egentligen avser (en del av) *Forsviksån*, vid vilken gården ligger. Ån mynnar i en vik av Dalbosjön, efter ån kallad *Forsviken*.

1 Herrestad, Lilla

1 fr. - Horrestadha 1401 SDns 1 s. 1, gäristadhe 1400t. C 4 f. 42. - Harestaken 1540, Hariistackenn 1542, Harista 1543 1548, Hariesta 1546, Haristan 1550, Hariesstan 1551, Hariistad 1568, Harestad o. d. 1572.1725, -stan 1576 1581, -stann 1600, Harestad el. lilla Herrestad 1825 1877, Herrestad Lilla **1918** jb. - Harisstada, Hurisstada 1540 Skjb s. 173, Haresstada 1546 tl, Harestada 1556 tl, Harestann 1564 tl, -sta 1572 tl 1647 lh, Haresta 1644 db, -stadh 1653 db, Harsta 1663 db, Herestadh 1590 tl, Härsta 1629 tl 1744 lh, -stad 1790t. lh, Herrsta 1740 gkg, Hersta 1742 gkg, Lilla Härstad 1788 kb, L. Herrestad ek, L. Herresta glk. ~ Ä. jbr frälsehm 1 mtl. F.led. i namnet *Herrestad* är möjligen urspr. gen. av mansnamnet *Harald* (jfr *Harsta* i Torshälla sn, Västerrekarne hd, Södermanlands l., av fsv. *Haraldzsta*, *Häradsköp* i Åkers sn, Östbo hd, Jönköpings l., av fsv. *Haralzköp*, Lundgren, Personnamn s. 97), ehuru de medeltida citatens skriftformer äro påfallande. Ombildningen av f. led. till *Herre-* har troligen gynnats av det förhållandet, att L. och St. Herrestad tillsammans utgöra en *herrgård*. S. led. är urspr. pl. av *stad*, här snarast *stad* f. 'båtstad'. Det nutida uttalet torde vara påverkat av skriften. Under 1500talet har s.led. flera gånger sammanbalndats med best. form av fsv. *taka* 'intaga', som ofta ingår som s. led. i terr. namn i södra Värmland. Benämningen *Lilla* är given i motsättning till *Herrestad, Stora*.

1 Herrestad, Stora

Herrestad 1 fr. - Skarcke 1540, Skaricke o. d. 1542-1600, Sckarke 1568, Scharikie 1585, Skarikie 1590, Skoreke 1610, Skärike 1621, Skarekie 1633, Skarkie 1680 1725, Skarked el. Herrestad 1825 1877, Herrestad Stora **1917** jb. - Skadrikis gårdh 1540 Skjb s. 173, Skarickie 1546 tl, Skarikie 1610 sl (Eskilsäters), Skarderikä 1556 tl, Skarike 1564 tl, Skärijckja 1590 tl, Skerickä 1600 tl, Skäricke 1629 värml. db, Skärkie 1629, Skaricke 1634, Skarika 1655, Skärijke 1659 db, Skarke 1647 lh 1697 lh, Skarked 1647 lh, 1788 kb, Skärcke 1647 lh, Starked 1808 Hln Bm s. 30, Stora Herrestad el. Skarked 1815 kb, Herrestad 1835 lh ek GS Sve 5 s. 495. ~ Ä. jbr frälsehm 1 mtl. Jbs hittillsvarande form *Skarked* är en felaktig omtydning av *Skarke*, vilket ännu finns kvar i namnet på hemmansdelen *Skarketorp*. *Skarke* är sannolikt en urspr. sammansättning, vari f. led. är en motsvarighet till isl. *skor* f. (av ä. **skarn*) 'kant, avsats, steg, fog på sidoborden i ett skepp', no. dial. *skor* 'inskränning, avsats i bergssida', jfr närbesläktade no. dial. *skar* 'trappsteg, pall', fryksdalsdial. *skar* 'pall' och stadsnamnet *Skara* (A. Noreen, Spridda studier III s. 98). S. led. är väl urspr. *eke* 'ekbestånd'. Av *Skareke* har då blivit *Skarike* ss. *Alsike* (i Uppland) av fsv. *Alzeke* o. d. och sedan *Skarke*. Namnet *Herrestad* tillkommer urspr. *Herrestad, Lilla* (se denna).

1 Hösserud

1/2 fr. - Höse^vdh 1540, Hösserudh 1542 1686, -rodth 1550, rudt 1551, Höserud(h) 1586 1722, Hösserud 1572 **1877** jb. - Hösarwd 1546 tl, Hosaröd 1556 tl, Hörserud b. 1700t. lh. ~ Ä. jbr frälsehm 1, senare 1/2 mtl. F. led. är säkerligen urspr. fsv. *hös* 'skalle' använt i bet. 'runt berg'. Se vidare *Hösserud* i Alsters sn, Väse hd (SOV XIII s. 5). Mellan mangården och uthusen går urberget i dagen i form av ett halvklot. S. led. är *rud* 'röjning'.

1 Järnerud

1 sk. - Jerneret 1503 N. o. H. II s. 74, 94, Jerneryth 1533 fogderäk, Jernewy 1533 fogderäk. - Järne^vdh 1540, Jernnrudh 1542, Jernnerud 1543, Jern(n)erudt(t) 1546 1551, Jernerud 1548 1877, Järnerud **1916**, Hiärnerud 1572 jb. - Hierna^vdh 1546 tl, JernaRudh 1590 tl, Järnerud 1808 Hln, Järlerodh 1619 db, Järldrudh 1646 db, Järrudh 1619 db. ~ Ä. jbr skattehm 1 mtl. F. led. är väl urspr. gen. *Järna* av ett mansn. *Järne*. S. led. är *rud* 'röjning'.

1 Kalvhagen

1 fr. - Kaluehagen 1540, Kallhagen 1542, Kalffuehagen(n) 1548 1600, Kalfhagen o. d. 1546-**1877** jb. - Kalffuahagan 1625 värml. db, Kalhaga 1647 lh, Kalsnäs 1685 lh. ~ Ä. jbr kyrkohm (präste) 1 mtl, sedan kronohm. Namnet är som (det äldre) dial.uttalet visar urspr. obest. form av ordet *kalvhage*. För ljudutvecklingen jfr *Sunsa* i By sn.

1 Kvaldersrud

1/2 sk. - QuartzRwdh 1571, Quartessrud 1572, Quårtesrudh 1581, Qwardes- 1585, Quardesrudh 1590, Quardesrudt 1600, Qårssderudh 1610, Knäldings- 1621, Kälde- 1638, Qwaldes(s)rud(h) 1660 1725, Qwaldersrud 1825 1877, Kvaldersrud **1916** jb. - QualdesRödh 1590 tl, quales- 1629 värml. db, gualssrudh 1629 db, wualtesrud 1639 db, Koldesrud 1629 tl, Kälde(r)ödh 1647 lh, Källersrud 1647 lh, Koldersrod b. 1700t. lh. ~ Första g. jb 1571, skattetorp, sedermera hm (1/3, 1/2 mtl). Härledningen av f. led. är okänd (möjligen urspr. gen. av **valde* 'bestånd av Viburnum', jfr sv. dial. *kvalkäbär*, *kålkon* 'Viburnum', eg. 'kväljningsbär', no. dial. *kvaldren* 'kvav' om luft; *kva-* har då utvecklats till *kä-* liksom i *kåda* av fsv. *kwadba*, *Kålland* av *Kvaldin* o. d., men dial.uttalets öppna *å*-ljud är rätt påfallande. Jfr *Valdersrud* i Eskilsäters sn. S.led. är *rud* 'röjning'. - En hemmansdel heter **Risnosen**. F. led. häri är väl *ris* 'småskog' och s. led. best. form av *nos*, här väl i bet. 'framspringande parti, udde' o. d. (jfr *näbb* i denna bet.).

1 Kvarnholmen

jordlägenhet kr. - Kvarnholmen **1924** jb. ~
Upptagen i jb enligt kammarkollegii beslut
16/2 1914. Tillhör staten. Jfr naturm.

1 Larserud

Larse 1 fr. - Larens^vdh 1540, Lariissefors
1542, Larenssrudh 1543, Larenttzrudh
1568, Lariss- 1572, Laress- 1576, Laresrudh
1581 1585, Larssrudt 1600, Larsrud o. d.
1633-1725, Larserud 1825 **1877** jb. -
Larensrwd 1546 tl, Larisrud 1564 tl, Larzkiö
1647 lh, Larserudh 1685 lh. ~ Ä. jbr
frälsehm 1 mtl. F. led. är (gen. av) mansn.
Lars (fsv. *Larens*). S. led. är *rud'* röjning.

1 Olserud

Olse 3/4 sk. - Olofs^vdh 1540, Oluffsrud
1542, Oluffzrudh 1543, Olssrudt 1548 1551,
Oloffrudtth 1550, Ordzrwdh 1568, Åless-
1572, Oles- 1581, Öles- 1585, Ölisrudh
1590, Öllisrudt 1600, Öless- 1610, Ols-
1621, Ölss- 1660, Öl(l)serudh 1680 1686,
Öllserud el. Örserud 1715 1725, Ölserud
1825 1877, Olserud **1917** jb. - Olsrydh 1540
Skjb s. 173, Olassrwd 1546 tl, Olaffsröd
1556 tl, Elufzröd 1647 lh, Olsrud 1564 tl,
Orsrud 1572, OloffzRogh 1590 tl, Ollse
1674, Olserud 1697 1780t. lh 1788 1806 kb
1808 Hln, Ölserud el. Örserud b. 1700t. lh.
~ Första g. jb 1540, kyrkohm (präste) 1
mtl, senare krono. F. led. är urspr. gen. av
mansn. *Olof* (jfr *Olsson*); s. led. är *rud'* röjning'.
Jbs förutvarande former med Ö synas bero
på sammanblandning med sockennamnet
Ölserud.

1 Pukerud

1/2 fr. - Pwgerwdh 1568, Pucherud 1572,
Puckerudh 1576 1680, Puckerud 1825 1877,
Pukerud o. d. 1585-**1917** jb. - Pukaröd 1556
tl, -rud 1581 tl, PuckaRud 1600 tl, Pukerud
1808 Hln ek bek GS, Pukrud 1744 lh. ~
Första g. jb 1568, kyrkotorp, sedermera
kronohm (1/2 mtl). F. led. är urspr. fsv.
gen. av mansn. el. tilln. *Puke*. Beträffande
dial.uttalet jfr *Hösserud*. S. led. är *rud'* röjning'.

1 Rud

437/480 sk, 43/480 sk. - Rwd 1503 N. o. H.
II s. 74. - Rudh 1540 1686, Rudt(t) 1546
1600, Rud 1572 **1877** jb. - Rood 1625 värml.
db. ~ Ä. jbr skattehm 1 mtl (1568 i By sn).
Namnet är ordet *rud'* röjning'.

1 Råglanda

312/960 sk, 648/960 fr. - Rollandhe,
Rotland 1503 N. o. H. II s. 71, 74. -
Rullända 1540, Ruglanndha 1542, -lannde
1543, Rulannde 1546, Rullandt 1548,
Rullande 1550, Roglanda 1576 1633, -lunda
1610, -lenda 1621, Råglanda 1660 **1877** jb. -
Rullandhe 1556 tl, Rolland 1590 tl, Rolunde
1633 db, Rughlanna 1670 db. ~ Ä. jbr
skattehm 1 mtl, senare frälse. F. led. är trol.
ordet *råg* (fsv. *rogb*, *rugh*); s. led. är fsv. pl. av
land i bet. 'terräng, företrädesvis odlad'.

Råglanda, Lilla

- Lille Rwlande 1568, Liittle Ruglanda 1572,
Lissla Ruglandh 1573 jb. ~ Jb 1568-73,
kyrkotorp. Jfr *Råglanda*.

1 Siggerud

1 sk. - Siggeret, Siggiret 1503 N. o. H. II s.
74. - Sigge^vdh 1540, Si(i)gerudh 1542 1543,
Siffwerudh 1568, Siggerud 1572 **1877** jb. -
Sigga^vd 1546 tl, Siggard 1564 tl, Siggerodh
1620 db. ~ Ä. jbr skattehm 1 mtl. F. led. är
urspr. fsv. gen. *Sigga* av mansn. *Sigge*. S. led är
rud' röjning'.

Skåran, Skåttan

- Skårann 1571 1581, Schåra 1572, Skåran
1576 1633, Schårum 1585, Skåren 1631;
Skåtann 1590, Skåttann 1600 1621, Skåta
1610 jb. ~ Jb 1571-1631, skattetorp, 1631
med anteckning "brukas under Finssrud";
1633 upptaget med Finserud. Namnets
äldsta form kan med hänsyn till växlande
skrivningar ej med säkerhet fastställas. Jfr
Skottan i Millesvik sn.

1 Smedstad

1/2 fr. - Smitztakan 1429 dipl, Smitztakona 1444 dipl. - Smedztorp 1569, Smidstad o. d. 1572-1633, Smestad(h) 1576 1825, Smedstad o. d. 1585-**1877** jb. - Smistada 1556 tl, Smidstatt 1564, -sta 1572. ~ Nämnes under medeltiden. Första g. jb 1569, frälsetorp, sedermera hmn (1/2 mtl). F. led. är gen av ordet *smed* (fsv. *smidber*). S. led. är urspr. best. form av fsv. *taka* 'intaga', tidigt utbytt mot *stad* 'ställe, bostad'.

Torp

- thorp 1423 dipl, ?torp(p) 1498 C 36. - Torp 1540 **1877**, Törp 1568, Tårp 1572 1600 jb. - Torp 1540 Skjb 1540 1546 tl, Tårp 1556 tl. ~ Sedan jb 1540 upptas två gårdar. Citatet från 1498 kan lika väl gälla T. i Millesviks sn.

1 Norra (T.) 1/2 fr. - N^a T. 1715 1725, T. Norra 1825 **1877** jb. - Norretorp 1581 tl, N. Torpett 1590 tl, Nordtårp 1647 lh, Norrtorp 1744 lh. ~ Ä. jbr frälsehm 1 mtl. Ligger nordväst om följ.

1 Södra (T.) 1 sk. - S^a T. 1715, Söd. T. 1725, T. Södra 1825 **1877** jb. - Syddre torp 1581 tl, S. Torpett 1590 tl, Sunnare tårph 1647 lh, Sörtorp 1744 lh. ~ Ä. jbr kyrkohm (präste) 1 mtl, senare krono. Ligger sydost om föreg.

1 Torserud

1 sk. - Toresret, Torisret, Toret 1503 N. o. H. II s. 73, 74. - Tols^vdh 1540, Torlrudh 1542, Torsrud o. d. 1543-1715, Torissrudtt 1546 1551, Törisrud 1568, T(h)ores(s)rudh 1572 1590, Torserud 1715 **1877** jb. - Toresrwd 1546, Toresröd 1556 tl, Toolesrudh 1634 db, tordzruddh 1602, Tosserudh 1602 värml. db, Torlsiö 1647, Torssiö 1647 lh. ~ Ä. jbr skattehm 1 mtl. F. led. är urspr. gen. av mansn. *Tore*. S. led. är *rud* 'röjning'.

1 Uddstorp

1/2 fr. - Takenne 1569 1621, Tagenne 1572, Tackene 1576 1581, Takenn 1585, Takene 1590, Tachenner 1633, Takene el. Vdtorph 1624, Udztorp 1660, Vdztorp 1725, Uddestorph 1686, Uddstorp 1825 **1877** jb. - Takene 1556 tl, Taaken 1590 tl, Tacka Torpett 1600 tl, Wdztorpet 1629 tl, Uddestorp 1646 db, Ullstorp 1744 lh, Uddestorp el. Anneberg 1790t. lh. ~ Första g. jb 1569, frälsetorp, senare hmn (1/4, 1/2 mtl). Hette äldst *Taken(n)e*. Om detta namn och om binamnet *Anneberg* se *Finntorp*. I *Uddstorp* är f. led. väl gen. av fsv mansn. *Udd*. Nämnes knappast i dagligt tal. Som äldre dial.uttal har uppgivits (1943) *Ullstorp*.

1 Övergården

1 sk. - Öffregård(h) 1568 1581, Öffre Gårdh 1571, Öffregården 1576 1686, Öf(f)uergården(n) 1610 1621, Öfuergårdh 1633, Öfvergården o. d. 1715-**1877** jb. - Öwergålen 1556 tl, Offuergarden 1564 tl. ~ Första g. jb 1568, skattetorp (upptaget med Finsrud), sedan skattehm (1/2, 1 mtl). Ligger längre upp vid samma vattendrag som Larsrud och Erserud.
